

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А  
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я  
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки  
Рівненського державного гуманітарного університету

**Випуск 28**

Заснований в 1996 році

Рівне – 2004

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 28. — Рівне: РДГУ, 2004. — 132 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії педагогіки, дидактики, історії педагогіки, методики навчання, виховання, розвитку, трудової та графічної підготовки і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

#### РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

**Головний редактор:**

**Хом'як Іван Миколайович** – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

#### *Заступник головного редактора:*

**Янциур Микола Сергійович** – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

#### ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

**Бех Іван Дмитрович** – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

**Воробйов Анатолій Миколайович** – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

**Дем'янчук Анатолій Степанович** – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний університет „Рівненський економіко-гуманітарний інститут” ім. академіка Степана Дем'янчука);

**Карпенчук Світлана Григорівна** – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

**Коваль Ганна Петрівна** – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

**Левківський Михайло Васильович** – доктор педагогічних наук, професор (Житомирський державний педагогічний університет ім. Івана Франка);

**Лисенко Неля Василівна** – доктор педагогічних наук, професор (Прикарпатський державний педагогічний університет ім. В. Стефаника);

**Лісова Світлана Валеріївна** – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

**Малафійк Іван Васильович** – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

**Мігюров Борис Никифорович** – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

**Павелків Роман Володимирович** – кандидат психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

**Павлютенков Євген Михайлович** – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів);

**Пальчевський Степан Сергійович** – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

**Пасічник Ігор Демидович** – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

**Поніманська Тамара Іллівна** – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

**Савчин Мирослав Васильович** – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

**Терещук Григорій Васильович** – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

**Тищук Віталій Іванович** – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №9 від 30.04.2004 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 07 — 9.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2004

3. Катрич О.Т. Стиль музиканта-виконавця (теоретичний та естетичний аспекти): Дослідження. – Дрогобич: "Відродження", 2000. – 98 с.
4. Культурологічна трансформація мистецької освіти та актуальні проблеми творчої діяльності музиканта в сучасній Україні: Збірник наукових праць. – К.: Держ. академія кадрів культури і мистецтва, 1998. – 241 с.
5. Шип С. Музична форма від звуку достило. – К.: "Заповіт", 1998. – 368 с.
6. Коган Г.М. Вопросы пианизма. – М.: Сов.композитор, 1968. – 462 с.
7. Ландовская В.О. О музыке. – М.: Радуга, 1991. – 438с.

***Резюме.** Внедрение историко-стилевого подхода в исполнительскую подготовку будущих учителей музыки требует активизации мотивационной сферы студентов. В плане постановки проблемы, в статье предлагаются пути педагогического руководства этим процессом.*

***Summary.** Introduction of istoriko-stilevogo approach in preparation of future music masters carrying out requires students to activation of motivation sphere. In the plan of raising of problem, in the article the ways of pedagogical guidance by this process are offered.*

Одержано редакцією 14.04.2004.

## **УДК: 378.001.76:787.6 Н.Є.ТУРКО**

### **ВИКОРИСТАННЯ інноваційних методів „Шкіл гри на бандурі” в підготовці вчителів музики**

***Резюме.** Робота присвячена проблемі підготовки майбутніх учителів музики в класі бандури. Систематизовані та проаналізовані існуючі „Школи гри на бандурі” та виокремленні інноваційні методи, які слід застосовувати у виконавській підготовці бандуристів.*

Сучасний етап розвитку музичної культури України характеризується зростанням популярності бандури, яка стала займати рівноправне місце серед інших народних музичних інструментів.

XX століття ознаменувалося активізацією інтересу до бандурного мистецтва, відродженням традицій, а також пошуками нових шляхів застосування інструмента в сучасних культурно-історичних умовах. Одним із важливих наслідків цього процесу стало залучення бандури до сфери професійної музичної освіти.

Складним і тривалим був шлях розвитку кобзарського мистецтва: від Глухівської школи, яка виховувала бандуристів для гетьманських і царських дворів, - до формування виконавців нового типу, які поєднали в своїй грі риси народного та академічного музикування. Усі здобутки кобзарського мистецтва цього періоду передавалися від учителів до учнів лише в усній формі, майже не існувало нотних записів, підручників та методичної літератури.

Сучасне бандурне мистецтво характеризується розмаїттям виконавських стилів, кожний з яких різниться специфічним інструментарієм. В існуючій навчально-методичній літературі, яка представлена посібниками Г.Хоткевича, В.Овчиннікова, М.Опришка, В.Кабачка і Є.Юцевича, С.Баштана і А.Омельченка, З.Штокалка розроблені школи гри на бандурі. Але універсальної методики викладання гри на бандурі, а також систематизованої та повної хрестоматії для учнів, студентів та професійних виконавців поки що не має.

**Завданням** статті є здійснити систематизацію та аналіз існуючих підручників для бандури та визначити їх місце в підготовці майбутніх вчителів-бандуристів.

Перші посібники гри на бандурі з'явилися на початку XX століття. Серед них цінна теоретична робота Г.Хоткевича – „Підручник гри на бандурі”, який вийшов друком у 1907 році у Львові. Яскравий представник кобзарства нового типу – практик, виконавець та композитор Г.Хоткевич, підсумував у ньому свою реформаторську та дослідницьку діяльність. У цьому підручнику автор подає коротку історію інструмента, розглядає його конструкцію, наводить способи звуковидобування, торкається питань теорії музики. Саме цей підручник Г.Хоткевича став поштовхом для подальшого розвитку кобзарського руху не лише в Україні, а й у Росії, де жили в той час видатні українські бандуристи – А.Волощенко, В.Овчинніков, В.Шевченко.

Так, у Москві працював відомий актор, режисер і драматург В.Овчинніков, який у 1913-1914 роках власним коштом видав „Самовчитель гри на бандурі”. Цей підручник складався з трьох розділів: у першому - автор розповідає про типи інструментів; другий – присвячений нотній грамоті, методиці перестроювання нот, вправам на бандурі; у третьому розділі вміщено ряд популярних народних пісень. Загалом „Самовчитель гри на бандурі” В.Овчиннікова містить у собі нескладні, зручні й корисні вправи, музичні твори, побудовані на українському народному мелосі, які можна застосовувати в підготовці бандуристів-початківців.

У 1931 році в журналі „Музика має” був надрукований „Короткий курс науки гри на бандурі” Г.Хоткевича, у якому автор розглядав різні прийоми звуковидобування, пропонував ряд вправ для розвитку рухливості рук.

Початкові вправи були розраховані на поступове опанування аплікатури, найпростіших гам та інтервалів. Певну увагу у цій праці Г.Хоткевич приділив і художньому матеріалу, основу якого становили твори сучасних українських композиторів – В.Верховинця, Г.Верьовки, Ф.Попадіча. У підручнику утверджується фольклорна лінія, яка йшла від народних співців поряд з ідейно-художнім змістом радянської музики, який був характерний для того часу.

Значний внесок у розвиток кобзарської справи зробив викладач-бандурист, художній керівник Першої української капели кобзарів, а з 1930 року – керівник ансамблю бандуристів Українського радіо – М.Опришко. Багаторічна концертна практика і великий репертуар, яким володів М.Опришко, дали йому можливість узагальнити музично-виконавський і педагогічний досвід у „Школі гри на бандурі” (1940 рік). Головна цінність „школи” - в наявності учбово-тренувального матеріалу, який охоплює найістотніші аспекти технічної підготовки бандуристів. Автор вперше серед педагогів-бандуристів поглиблює методику гри на бандурі, узагальнює передовий на той час досвід викладання.

У 1958 році побачила світ „Школа гри на бандурі” В.Кабачка та Є.Юцевича, яка мала багато безсумнівних переваг порівняно з попередніми „школами” і була найбільшою щодо обсягу вміщеного в ній учбового матеріалу. Цей доробок важливий ще й тому, що в ньому підсумовано весь досвід в галузі мистецтва гри на бандурі тієї доби.

У підручнику В.Кабачка та Є.Юцевича великого значення надається роботі над гаммами, подвійними нотами, тризвуками у всіх тональностях. Автори вперше описали систему перемикачів, які широко застосовуються у практиці бандуристів-професіоналів. Особливо цінним положенням цієї школи є те, що розвиток технічних навичок учня пов’язується з художнім матеріалом, який становить її основу.

„Школа гри на бандурі” В.Кабачка та Є. Юцевича складається з двох частин та вступу, в якому стисло висвітлюється історія розвитку кобзарського мистецтва. Перша частина включає такі розділи: „Теоретичний мінімум”, „Початкове навчання”, „Бандурист-співак”, а друга частина – „Удосконалення техніки бандуриста” та „Репертуар бандуриста”.

Автори „школи” обробили величезний пісенний і танцювальний матеріал, а також вперше здійснили переклади для бандури творів Й.Баха, В.Моцарта, П.Чайковського.

У 1987 році у видавництві „Музична Україна” вийшла „Школа гри на бандурі” видатного бандуриста сучасності, народного артиста України, професора Національної музичної академії України імені П.Чайковського С.Баштана у співавторстві з відомим бандуристом-педагогом А.Омельченком.

Запропонована ними „школа” є учбово-методичним посібником, розрахованим на учнів і викладачів музичних шкіл, музичних училищ, керівників ансамблів бандуристів. Він містить стислий та послідовний виклад основних методичних положень навчання гри на бандурі. Складається з двох частин: зміст першої становить виклад загальних відомостей про інструмент, основні положення елементарної теорії музики, вказівки щодо оволодіння основними навичками гри на бандурі; друга частина присвячена вокальному вихованню бандуриста. Матеріали посібника систематизовано за принципом поступового ускладнення.

З огляду на завдання інструментальної підготовки в класі бандури майбутніх учителів музики, навчально-методична праця С.Баштана та А.Омельченко є важливим надбанням, що сприяє планомірному та поступовому професійному становленню.

Серед методичної літератури для бандури слід відзначити видання, яке відкрило нову сторінку пізнання та пошуку нових і відновленню призабутих способів і прийомів гри – „Кобзарський підручник” видатного українського бандуриста, виконавська діяльність якого тісно пов’язана з Північною Америкою – Зіновія Штокалка.

Видання цього підручника було здійснено в Україні у 1992 році під егідою Канадського інституту українських студій при Альбертському університеті. Він містить дві частини –теоретичну „Вступ” (9 розділів) та практичну „Вправи” (46 розділів).

У порівнянні зі „школами” інших авторів, робота З. Штокалка є ґрунтовною не лише за об’ємом, у ній вперше викладена філософська концепція розвитку кобзарського мистецтва, яке розглядається ним як „чинник симбіозу культурної народної традиції та новоутворення народного генія”[7,16], а кобза-бандура, як „специфічний інструмент, що в своєму еволюційному розвитку пристосувався до особливого діатонізму, гармонічних традицій, які вкладалися у вузькі рамки „універсального” мажору і мінору та темперованого звукоряду”[7,18]. Таким чином він вперше не лише систематизує, але й формує засади функціонування та майбутнього розвитку бандури як професійного музичного інструмента.

Надзвичайно цінними розділами для нас є методичний опис та пояснення способів гри на бандурі (харківського, полтавського, київського) та узагальнення дослідження кобзарських строїв.

Ще зовсім недавно був час, коли в Україні існувало два типи бандур – чернігівська та львівська., хоча ми знали, що були й інші бандури, які можна було побачити у музеях музичних інструментів. У виконавській практиці ці інструменти зовсім не використовувалися та не існувало відповідної літератури.

У 80-х роках минулого століття група ентузіастів власними силами відтворили старосвітські інструменти (кобзу, торбан, старосвітську бандуру). На початку 90-х В.Кушпет вперше записав на плівку низку пісень та інструментальних творів на цих інструментах, що викликало велику зацікавленість. З метою передачі

власного досвіду та знань з виконавства на цих маловідомих музичних інструментах, він створив підручник „Самовчитель гри на старосвітських музичних інструментах”, який вийшов друком у 1997 році.

Книга складається з трьох частин, кожна з яких присвячена одному з старосвітських інструментів – кобзі, старосвітській бандурі та торбану. У підручнику викладена методика гри на цих інструментах та представлені етномузикологічні записи, які можна використовувати в практиці навчання гри на бандурі.

У наші дні, коли бандурне мистецтво відзначається майстерним володінням техніки гри в поєднанні з доброю вокальною підготовкою, коли крім музичних закладів бандура займає певне місце на уроках музики в загальноосвітніх школах, де вчителі практикують проведення занять та спів учнів під акомпанемент бандури, необхідним стає створення нового універсального підручника, в якому були б поєднані кращі надбання вище перерахованих підручників саме - у „Школі” Г.Хоткевича ґрунтовно подано застосування харківського способу гри на бандурі, який, на жаль, зникає, хоча саме цей спосіб дає більші технічні можливості у порівнянні з київським, і його вивчення є надзвичайно корисним в класі бандури.

Для розвитку професійних навичок студентів-бандуристів слід використовувати учбово-тренувальний матеріал поданий у „Школі” М.Опришка, який допоможе відшліфувати технічні моменти, необхідні для концертно-викладацької діяльності.

У „Школі” В.Кабачка та Є.Юцевича детально висвітлена робота над манерою виконання бандуриста-співака, адже майстерно поєднувати спів з власним інструментальним супроводом – одне з найскладніших завдань в опрацюванні вокальних творів для бандури.

„Школа” С.Баштана та А.Омельченка пропонує широке розмаїття стилів – від старовинної до сучасної музики композиторів-класиків у перекладі для бандури, що сприяє інтелектуально-художньому розвитку майбутнього вчителя музики.

У „Школі” З.Штокалка особлива увага приділяється вивченню гармонії, основ композиції та імпровізації, які допомагають в творчому розвитку студентів.

Підручник В.Кушпета сприяє відродженню призабутих інструментів і написаного для них сучасного репертуару, що відкриває нову сторінку пізнання музичної культури українського народу.

Таким чином, оновлена „Школа гри на бандурі” має стати тим навчально-методичним посібником, який об’єднає у собі усе найкраще попередніх „шкіл” з прогресивними досягненнями сучасних педагогів-бандуристів.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Баштан С., Омельченко А. Школа гри на бандурі. – К.: Муз. Україна, 1989. – 134 с.
2. Вертій О. До питання „Історії українського кобзарства” // Бандура: Музично-літературний журнал. – Нью-Йорк. – Вип. 77. – 1995. – С. 63-65; Вип. 78. – 2002. – С. 64-67
3. Кардан Б., Омельченко А. Народні співці-музиканти на Україні. – К.: Муз. Україна, 1980. – 180 с.
4. Кабачок В. Юцевич Є. Школа гри на бандурі. – К.: Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1958. – 245 с.
5. Лисенко М. Характеристика музичних особливостей українських дум і пісень у виконанні кобзаря Вересая. – К.: Муз. Україна, 1978. – 34 с.
6. Уманець В. Мистецтво кобзарів-бандуристів на сучасному етапі // Бандура: Музично-літературний журнал. – Нью-Йорк. – Вип. 54. – 1995. – С. 63-65.
7. Штокалко З. Кобзарський підручник. – Едмонтон – Київ: Вид-во Канадського інституту українських студій, 1992. – 347 с.

***Резюме.** Робота посвячена проблеме подготовки учителей музыки в классе бандуры. Систематизированы и проанализированы существующие “Школы игры на бандуре” та выделены инновационные методы, которые следует применять в исполнительской подготовке бандуристов.*

***Summary.** Work is devoted to the problem of preparation of music masters in the class of bandura. Are systematised and analysed existent “Schools of game on a bandura” that are selected innovative methods which it follows to apply in preparation of bandura-players carrying out.*

Одержано редакцією 14.04.2004.

## УДК: 378.147.32.876.8. І.Й.САМАЛЮК

### ДО питання про формування поліфонічного мислення студентів-баяністів

***Резюме.** Актуальним в системі фахової підготовки майбутніх учителів музики є активізація мисленнєвої діяльності студентів. Виявлені проблеми в інструментальній підготовці студентів-баяністів, особливо тієї категорії, яка не має музичної освіти, або має в недостатньому для вузу обсязі, засвідчили необхідність впровадження нових методів та підходів, що дозволять оптимізувати науково-методичне забезпечення та навчальний процес у цілому.*

## ЗМІСТ

1. <i>Сіончук О.В.</i> Прогресивні освітянські ідеї XVII-XVIII століття в Києво-Могилянській академії.....	3
2. <i>Гордії Н.М.</i> Історичний погляд на дитячу літературу в педагогічній журналістиці другої половини XIX-початку XX століття .....	6
3. <i>Омельчук В.В.</i> Освітні ініціативи Тадеуша Чацького .....	9
4. <i>Тютюнник Л.І.</i> Теоретичні засади українознавчої роботи з дітьми .....	11
5. <i>Бондарик М.В.</i> За традиціями рідного краю .....	15
6. <i>Іванова Л.І.</i> Аналітико-синтетична діяльність молодших школярів на уроках читання .....	17
7. <i>Шутяк В. Г. , Шутяк О. Ф.</i> Інтеграція змісту навчального матеріалу в початкових класах .....	21
8. <i>Гоголь Н.В.</i> Емоційно-оцінна діяльність молодших школярів на уроках читання.....	25
9. <i>Хом'як І.М.</i> Методика експериментального навчання орфографії .....	30
10. <i>Антончук О.М.</i> Дидактичні основи вправ з орфографії у 5-7 класах.....	35
11. <i>Хоронджевський О.М.</i> Формування гігієнічної культури у школярів основної школи в процесі трудового навчання – запорука профілактики професійних захворювань .....	38
12. <i>Ващук О.В.</i> Система навчальних задач обробки табличної інформації при вивченні мови програмування Паскаль .....	41
13. <i>Корейчук М.П.</i> Педагогічні умови організації і керівництва шкільним інструментальним ансамблем.....	47
14. <i>Климчик Т.В.</i> Народно-пісенна творчість як засіб формування морально-духовних цінностей учнів на заняттях хорового колективу.....	50
15. <i>Бех М.І.</i> Спільна діяльність школи та вузу як педагогічна система формування у старшокласників образу Я-професіонал .....	52
16. <i>Перегудова В.І.</i> Активізація самостійної роботи майбутніх учителів трудового навчання при вивченні дисципліни „Основи стандартизації та управління якістю”.....	55
17. <i>Загородня Л.П.</i> Застосування методів активізації навчальної діяльності у процесі професійної підготовки майбутнього вихователя.....	58
18. <i>Янцур М.С.</i> Тестовий контроль рівня методичної і профорієнтаційної підготовки майбутніх учителів трудового навчання .....	60
19. <i>Голіяд І.С.</i> Дидактичний аналіз методичного забезпечення курсу креслення в закладах освіти України. ....	66
20. <i>Кирильчук Ю.В.</i> Дослідження ефективності педагогічних ігор у підготовці вчителів креслення .....	71
21. <i>Козяр М.М.</i> Педагогічні аспекти застосування сучасних інноваційних технологій в графічній підготовці студентів .....	75
22. <i>Сингаївський Д.В.</i> Формування технічного стилю мислення шляхом забезпечення раціональної послідовності використання в педагогічному процесі навчальних творчих технічних задач .....	78
23. <i>Жигір В.І.</i> Проблеми організації педагогічної практики студентів .....	83
24. <i>Пальчевський С.</i> Сугестологічна майстерність соціального педагога .....	87
25. <i>Джура О.Ф.</i> Новизна педагогічної концепції Б.Л. Яворського через організуючі принципи концепції музичного твору .....	90
26. <i>Буцяк В.І.</i> Мотиваційно-спонукальний компонент стилевідповідної підготовки студентів-піаністів .....	94
27. <i>Турко Н.Є.</i> Використання інноваційних методів „Шкіл гри на бандурі” в підготовці вчителів музики ....	97
28. <i>Самалюк І.Й.</i> До питання про формування поліфонічного мислення студентів-баяністів .....	99
29. <i>Останчук М.М.</i> Про розробку спецкурсу „Українська фортепіанна культура XVII-XX століть” для студентів музичних факультетів вищих навчальних закладів .....	102
30. <i>Ярмак Т.М.</i> До проблеми формування в класі фортепіано навичок виконання поліфонічних творів Й.С. Баха .....	105
31. <i>Терлецький М.М.</i> Шляхи підвищення якості підготовки музиканта-духовика до його оркестрової діяльності .....	109
32. <i>Федоряк Л.М.</i> Развитие познавательной активности студентов в условиях применения современных информационных технологий .....	113
33. <i>Рябоконе О.</i> Оптимізація неперервної іншомовної самопідготовки менеджерів зовнішньо економічної діяльності як актуальна проблема лінгводидактичної теорії і практики.....	116
34. <i>Коломієць М.Б.</i> Престиж професії вчителя в сучасних умовах .....	121
35. <i>Харламенко В.Б.</i> Використання вчителями трудового навчання освітніх технологій – основа для розвитку творчої особистості учня. ....	124
Відомості про авторів .....	128

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в  
закладах освіти

Збірник наукових праць

НАУКОВІ ЗАПИСКИ РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Випуск 28

Заснований у 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.

Технічний редактор Курченко Н.Б.

Комп'ютерна верстка Хомяк О.Л.

Здано до набору 20.04.2004 р. Підписано до друку 30.04.2004 р.  
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.  
Ум. друк. арк. 19,75. Обл. вид. арк. 20,05. Замовлення № 32/1. Наклад 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31  
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки (к. 98,  
тел. 22-11-18)

---

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі  
Рівненського державного гуманітарного університету  
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59      **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах  
освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського  
державного гуманітарного університету. Випуск 28. — Рівне: РДГУ, 2004.  
— 132 с.**

ISBN 966 — 7281 — 07 — 9.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії педагогіки, дидактики, історії педагогіки, методики навчання, виховання, розвитку, трудової та графічної підготовки і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20